

Fekete Csaba

Kisorgona Biharkeresztesen

A Gárdonyi Zoltán nevét viselő református zeneiskolának már korábban szüksége lett volna orgonára. Pénze sem volt, alkalmas helyisége sem, ahová felépülhetne.

Az iskola ügyeinek több éve folyó hősies intézése közben —minthogy Gárdonyi Zsolt a költségek harmadát átvállalta— igen kedvező áron, alig kilenc millióért elkészült egy kilenc regiszteres kisorgona a fenntartó egyházközség templomába. A karzaton van egy teljesen elavult, most száz esztendőös pneumatikus hangszer.¹ Drágán felújítva is sokadrangú maradna. Sípanyaga később egy gyakorlóhangszerben szolgálhat, új szelládán. Helyes választás volt új kisorgona építése a gyülekezet és a zeneiskola orgonásainak használatára.² Szeptember 30-án, vasárnap délután a környékbeli lelkészek és a helybeli gyülekezet ünnepi ökumenikus istentiszteletén megtörtént a hangszer megál-dása és bemutatása.

Gárdonyi Zsolt professzor (Würzburg) szimmetrikusan összeválogatott műveken végigmutatta a néhány regiszter sokféle hangzási lehetőségét. A teljes mű, majd válogatva egyes regiszterek, végül ismét a teljes orgona mutatkozott be. [1] Gárdonyi Zoltán Három orgonakorálja, illetve egy [2] J. S. Bach orgonakorál megmutatta a pleno hangzást, a figurált feldolgozást, a basszusban szóló dallamot, a puha és telt 8'-as fuvolát, a finom fődöttet, a 4'-as Gemshorn vonóskás színét és a főmű principáljának tömör zengését. [3] Majd ősbemutató következett — Gárdonyi Zsolt: Cantus Hungaricus (*Nagy hálát adjunk az Atya Istennek*, RMDT I 213., orgona + hegedűszóló). A zeneiskola tizenkét éves diákja, Semlyéni Ákos természetes muzikalitással játszotta az ismert magyar protestáns ének feldolgozását, amelyre Gárdonyi Zsoltnak már több műve született (ugyanaz az ének —orgonára és énekkarra— hangzott el egykor fia keresztelőjén Debrecenben). [4] J. S. Bach h-moll prelúdiuma és fúgája a pontosan megszólaló kis hangszeren virtuóz előadást engedett. Nagy templomtérben a mű elhadart lett volna ilyen tempóban. A tele templom a hangzást némileg tompította, de a mixtúrás főműre a pozitív 8'+2' szépen felelgetett. A mai megoldásokat ezután [5] Gárdonyi Zsolt Három orgonakorálja példázta. Ismét [6] J. S. Bach duplapedálos műve (*Wir glauben ...*) mutatta az igényes művészi lehetőségeket. A négy szólam fölött az ötödiket, a cantus firmust igen szépen megrajzolta a kiváló Sesquialtera. Végül [7] Gárdonyi Zoltán Ünnepi befejező zenéje (postludium) a teljes mű hangzásával zárta le a hangszer első nyilvános megszólalását.

¹ Az egymanuál pedálos, nyolc regiszteres hangszert Fittler Sándor építette 1902-ben.

² Sepsy Károly a hangszer műszaki és zenei átvételéről beszámolt a *Református Tiszántúl* októberi számában: X (2002) 20.

A kicsiny templom csaknem kockaalakú, két végén karzattal épült. 4 + 2 ablaka, középen és mindkét végén ajtaja van. Piacán áll az orgona a szószékkal szemben. Csak egy presbiteri padsor maradt előtte. Hangzásra ez a legjobb hely a liturgikus térben. Játszószekrény a közel hat méter magas hangszer, két műve Unterwerk-Oberwerk gyanánt egymás fölött szól, kétoldalt van az egyetlen pedálregiszter. A homlokzatban a főmű 8'-as fuvolájának 5 + 5, valamint a felsőmű fődöttjének 3 + 3 fasíjja látható. Közöttük ragyog fel a 4' (13) és 2'-as principál (7) ónsípjainak mezője. A világos szekrény kissé egybemosódik az azonos színű fasíjokkal. A háromba tagolt orgonatest középső mezője magasabb, fent ívesen zárul mindhárom. A fémsípok csoportját jobban kiemelnék például a mezők fölötti Zierwerk vöröses színére pácolt fasíjok. E szép tagolással ellentétben tagolatlan, homlokzat nélküli láda oldalról a hangszer. Néhány ívelt rátét jótékonyan megbontaná az egyhangú deszkázatot, és megszüntetné a látvány fogyatékoságát.

Az orgona hangképe:

<i>Hauptwerk</i> (56 hangos)		<i>Positiv</i>		<i>Pedal</i> (30 hangos)
Hohlflöte	8'	Gedackt	8'	Subbaß 16'
Principal	4'	Gemshorn	4'	
Rohrflöte	4'	Principal	2'	P + I
Mixtur	3× 2'	Sesquialtera	2 ² / ₃ ' + 1 ³ / ₅ '	P + II
I + II.		Tremolo		

A csúszkaladás hangszeret a Békés—Mészáros—Morvai (Budakeszi) orgonaépítő cég tervezte és készítette Sepsy Károly javaslatai alapján. Fából készült a Subbaß, a Gedackt, és a Hohlflöte. A két utóbbi legnagyobb sípjai a homlokzatban láthatók. A regisztertraktúra is mechanikus. A kopulák lábnyomóként is működtethetők. A hangszer intonálása különösen jól sikerült.

Az összeállítást (ugyanennyi regiszterből) természetesen sokan képzelnék másként. Van, aki arra szavazna, hogy például a 4'-as Rohrflöte elhagyása árán egy tömör Octavbaß 8' gazdagítsa a pedált, mert nagyobb orgonaművekben kopulával is halvány a basszus. Erőteljesebb 16'-as meg azt jelentené, hogy nincs piano-pedal. Erősen korlátozott számú sípsortól nem telhet több. Véltetően a Sesquialtera helyett egy Nasat 2²/₃'-as és egy 1'-as hasznosabb, mert aliquot kell, és a hangkoronát kis tér orgonáján jól pótolná a magas Principál. Vagy a pozitívon Rohrflöte, a főművön meg (Holz)Blockflöte 4' szólhatna. A kisorgona így is példaértékű. Kilenc vagy tíz regisztert (lám!), két manuálra és pedálra el lehet jól osztani; hasonló beosztású és igen tetszetős kisorgona már tíz millióból megépülhet. A vonzó példa remélhetőleg sokakat lelkesít követésre.

Az orgona a református zeneiskola (kántorképző előkészítő) oktatási céljainak is megfelel, és a gyülekezeti istentiszteleteken, ünnepeken, hangverseken is rangos szolgálat vár rá.